

Dr hab. Dariusz Wojakowski, prof. AGH
Wydział Humanistyczny
AGH w Krakowie
e-mail: darek.wojak@wp.pl

7 sierpnia 2020r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Anny Wysokińskiej-Zajchowskiej

Pt. *Wpływ filozofii na przeobrażenie społeczeństwa japońskiego na przełomie
XIX i XX wieku. Enryo Inoue – cień epoki Meiji*

Niniejsza recenzja jest drugą recenzją i dotyczy pracy, która została poprawiona zgodnie z moim wnioskiem z dn. 25.04.2020 r. W recenzji piszę zarówno o zmianach wprowadzonych przez mgr Wysokińską-Zajchowską, jak i przedstawiam ogólną ocenę dysertacji doktorskiej.

Dysertacja w wersji poprawionej liczy 223 strony, czyli jest o 1/5 obszerniejsza niż wersja pierwsza. Praca zawiera spis treści, wstęp, uwagi wstępne zawierające ogólne wprowadzenie do przedmiotu badań oraz definicyjne ramy analizy, cztery rozdziały, podsumowanie, fotografie z badań terenowych oraz bibliografię.

W pierwszej recenzji zwróciłem uwagę na to, że:

1/ badania intelektualnych fundamentów procesu modernizacji społeczeństwa japońskiego to ważny temat dla kulturoznawstwa;

2/ pomysł doktorantki, aby w tych rozważaniach wyjść od poglądów E. Inuoe oraz problemu „wytarzania” filozofii japońskiej był bardzo dobry;

3/ mgr Wysokińska-Zajchowska ma dobre przygotowanie w zakresie literatury przedmiotu.

Zgłosiłem natomiast szereg uwag dotyczących sposobu prezentowania przez Autorkę swoich badań i poglądów, które zasadniczo utrudniały rzetelną ocenę pracy i w związku z tym wnioskowałem „o naniesienie podstawowych poprawek w rozprawie obejmujących:

a/ wyraźne sformułowanie problemów badawczych we wstępie pracy, tak, aby można było ocenić, w jaki sposób i z jakim wynikiem są one rozwiązywane;

b/ poprawę gramatyki i stylistyki wypowiedzi pisemnej;

c/ poprawę struktury pracy w ten sposób, aby nie było wątpliwości jaki jest przedmiot poszczególnych jej fragmentów, z uzasadnieniem układu i kolejności poszczególnych części.”

Mgr Wysokińska-Zajchowska w pełni uwzględniła moje uwagi poprzez:

1/ Dodanie części zatytułowanej *Uwagi wstępne*, w której znajduje się zarysowanie głównych założeń badawczych poszukiwań podejmowanych w pracy, ukazany jest skrótowo kontekst historyczno-polityczny epoki Meiji i twórczości Inoue, zaprezentowane są przyjęte w pracy definicje i sposoby rozumienia kluczowych dla analizy kategorii: religia, wiara, tradycja, rewolucja, okcydentalizm, militarizm, nacjonalizm, naród.

2/ W sposób pozornie niewielki zmieniona została jej struktura, ale ma to dla czytelności pracy zdecydowanie pozytywne znaczenie. W nowej wersji rozdział III zaczyna się od opisu rewolucji Meiji i zmian w edukacji, zaś w rozdziale IV wyodrębnione są dwie części konkretnie wskazujące przedmiot badania (*Epoka Meiji jako wróg i Uosobiony wróg Japonii*).

3/ Najważniejszą jednak zmianą jest przeformułowanie stylistyczne wywodu zawartego w dysertacji. W wielu poprawionych (czasem rozszerzonych) fragmentach doktorantka niejako na nowo wypowiada się poprzez skrócenie zdań, zmianę sposobu formułowania zdań, wydzielenie akapitów jako obszaru wyrażenia konkretnej myśli i wreszcie przez rozwinięcie argumentacji, ukazanie kontekstów (np. przy biografii Hirombuniego, s 75-76). To głównie ów zabieg (choć wcześniej wskazane są także istotne) powoduje, że mogę uczciwie przyznać, iż czytając dysertację Anny

Wysokińskiej-Zajchowskiej mamy do czynienia z dziełem, które kompetentnie i w przejrzysty sposób pokazuje zarówno dorobek filozoficzno-społeczny Enryo Inoue, znaczenie tego dorobku dla epoki Meiji oraz jego wpływ na współczesną Japonię.

Zatem w dwóch pierwszych rozdziałach mamy umieszczony w historyczno-kulturowych kontekstach buddyzmu i epoki Meiji przegląd myśli E. Inoue. Doktorantka prezentując to przedstawienie odwołuje się zarówno do tekstów źródłowych, japońskich i zachodnich interpretacji tych tekstów, jak i podejmuje się własnej interpretacji, także w oparciu teorie kulturoznawcze i filozoficzne. Poprawiony rozdział III – *Przemiana i jej granice* – nawiązuje obecnie wyraźnie do ustaleń z poprzednich rozdziałów i ukazuje wpływ podglądów Inoue na edukację japońską, odbudowę kultu cesarza oraz budowę nowoczesnego nacjonalizmu japońskiego rozpoczynające się w epoce „przemiany”, ale też oddziałujące na czasy późniejsze, aż do współczesności. Poprawione rozważania o rewolucyjności epoki Meiji (3.1) szkicują w sposób właściwy kontekst teoretyczny dla opisu edukacji w tym okresie (ale też na stronach 85-99 obszernie ukazany jest jej kontekst historyczny). Logicznie też jest wykazana waga analizy dotyczącej znaczenia pozycji cesarza po epoce Meiji, które to znaczenie zostało odbudowane właśnie w okresie modernizującej Japonię rewolucji. Wreszcie w ostatniej części rozdziału doktorantka stara się pokazać złożoność procesów sekularyzacyjnych i narodowościowych w społeczeństwie japońskim, bazujących na mieszanke wcześniejszych tradycji i zabiegów westernizujących.

W tej ostatniej części III rozdziału mgr Wysokińska-Zajchowska łączy zarówno wiedzę zdobytą na podstawie lektury, jak i własne obserwacje i doświadczenia związane z pobytem w Japonii. Bardzo wartościowe są obserwacje ze świątyni Meiji i Yasukuni (s. 132-136). Ciekawe, choć zbyt niejasne jeżeli chodzi o metodologię badania, są opisy Sanno Matsuri. W całej tej części poświęconej współczesnym konsekwencjom rewolucji Meiji znaleźć można obecnie sposób analizy i argumentacji dobrze domykający wcześniejsze charakterystyki poglądów Inoue i jego epoki.

Już w tej części autorka zdradza pewną fascynację czymś, co nazywa ciemną stroną społeczeństwa japońskiego. Fascynacja ta jeszcze wyraźniejsza jest w IV rozdziale – *Cień epoki* – w którym obecnie wyraźnie pokazuje wewnętrzne rozdarcie

autowizerunku tego społeczeństwa (*Epoka Meiji jako wróg*) oraz emocjonalny wizerunek wroga zewnętrznego (*Uosobiony wróg Japonii*). W rozdziale tym odnajduję silną potrzebę podzielenia się doświadczeniem badaczki, w którym społeczeństwo japońskie pokazuje się jako niestereotypowe i odbiegające od uładowanej „twarzy zewnętrznej” zbiorowej tożsamości (por. A.P. Cohen. 1986. *The Symbolic Construction of Community*). W pierwszej części tego rozdziału autorka stara się niejako wypełnić własnymi wnioskami i obserwacjami tezę, że „Japończycy są pełni przeciwieństw” (s. 74) - powszechną w literaturze przedmiotu. W stylu takiego balansu pomiędzy obcością a bliskością tego społeczeństwa zbudowane jest obecnie podsumowanie. Jest to balas pomiędzy stwierdzeniem, że „Rewolucja proponowana przez Inoue, jak i cała rewolucja Meiji, w pewnym stopniu są dziełami niepełnymi, gdyż postęp dokonał się w stopniu niezwykle marginalnym.” (s. 202, interpunkcja wprowadzona przez D.W.) a ostatnim zdaniem pracy, stwierdzającym, że porównując Europę i Japonię „dostrzeżemy więcej podobieństw niż różnic” (s. 205).

Uważam, że wysiłek, jaki włożyła doktorantka w śledzenie modernizacyjnych i przedmodernizacyjnych tropów w dzisiejszym społeczeństwie japońskim właśnie zmierza do ukazania Japonii jako typowego państwa kapitalistycznego rdzenia (jak, np. Niemcy, czy Czechy), które trafiło tam z półperyferii. Wydaje mi się, że czasem ten pogląd ukrywa się w analizach poprzez wprowadzenie pewnej egzotyzyacji opisywanych zjawisk. Nie wątpię, że w europocentrycznym podejściu do zjawisk globalnych trudno jest zrozumieć znaczenie i konsekwencje takiego ulokowania Japonii. Tam, gdzie udaje się autorce przełamać tę lokalną perspektywę spojrzenia, jest to praca bardzo wartościowa.

Nawiązując do pierwszej recenzji zauważyć także chciałbym, że napisałem wtedy, iż rola E. Inoue „może być porównywalna do znaczenia prac i działań Bhaktivinody Thakura dla przemian hinduizmu i rozwoju nacjonalizmu hinduskiego. Praca intelektualna Inoue jest składnikiem istotnego procesu autonomicznej ‘reakcji na Zachód’ w myśli azjatyckiej w XIX i XX wieku.” Muszę stwierdzić, że w obecnej formie dysertacja mgr Wysokińskiej-Zajchowskiej spełnia też warunki dzieła, które właśnie w takim świetle pokazuje dorobek tego filozofa polskiemu czytelnikowi.

Podsumowując, stwierdzam, że w obecnej formie praca doktorska mgr Anny Wysokińskiej-Zajchowskiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i spełnia ustawowe kryterium pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej (z ustawy o stopniach i tytule naukowym z 2003r., ale też z ustawy o szkolnictwie wyższym z 2018 roku art. 187). Wniosuję o jej przyjęcie przez Radę Kolegium Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz przedstawienie jej do publicznej obrony, a po pozytywnym przebiegu egzaminu o nadanie mgr Annie Wysokińskiej-Zajchowskiej stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii.

A handwritten signature in blue ink, reading "D. Wojelewski". The signature is written in a cursive style with a period at the end.